

PRIJEVODI / TRANSLATIONS

UPORABA NACIONALNE KNJIŽNIČNE STATISTIKE – ŠTO SE MOŽE UČINITI BOLJE?

Petra Düren

Hamburg University of Applied Sciences, Germany
petra.dueren@haw-hamburg.de

Ane Landøy

University of Bergen Library, Norway
Ane.Landoy@uib.no

Sažetak¹

Nacionalna knjižnična statistika pomaže pri usporedbi pojedine knjižnice s drugim knjižnicama u jednoj zemlji ili u drugim zemljama kako bi dala pregled o knjižnicama pojedine zemlje i pokazala njihov razvoj. Ali pri usporedbi 22 javne (narodne) i akademske (visokoškolske) knjižnice u pet zemalja, pokazuju se poteškoće u odabiru ključnih pokazatelja uspješnosti koje treba rabiti u nacionalnoj knjižničnoj statistici. Osim toga javila se i zamisao o održavanju radionice s knjižničarima iz raznih zemalja. Tijekom održavanja radionice pitali smo sudionike što oni misle o tome što je dobro u nacionalnoj knjižničnoj statistici, a što u nacionalnoj knjižničnoj statistici nedostaje; koje su vrste podataka relevantne za knjižničare; zašto sve knjižnice ne sudjeluju u prikupljanju statistike i što se u svezi s tim može učiniti. Rezultati radionice bit će predstavljeni u ovome radu.

1. Uvod

Nacionalna knjižnična statistika pomaže pri usporedbi pojedine knjižnice s drugim knjižnicama u jednoj zemlji ili u drugim zemljama kako bi dala pregled

¹ Rad prezentiran na IFLA WLIC 2019, Atena. Dostupno na: www.ifla.org. [citirano:2020-12-10]

o knjižnicama pojedine zemlje i pokazala njihov razvoj. Ali pri usporedbi 22 javne (narodne) i akademske (visokoškolske) knjižnice u pet zemalja, pokazuju se poteškoće u odabiru ključnih pokazatelja uspješnosti koje treba rabiti² u nacionalnoj knjižničnoj statistici.

Ovo istraživanje slijedi jedan drugi istraživački projekt³ o nacionalnoj knjižničnoj statistici koji je vodio do sljedećih kritičnih aspekata:

- Ne postoji uvijek dobra kontrola kvalitete podataka koje knjižnice dostavljaju.
- Udruživanje knjižnica nije identificirano, a podatci prethodnih godina nisu konsolidirani tako da je potreban manualni rad kako bi se podatci rabili.
- Posljednja godina statistike razlikuje se od zemlje do zemlje jer se podatci u nekim zemljama vrlo kasno objavljuju.
- Definicije – posebno podataka o e-izvorima – nejasne su i s ovim indikatorima nisu usporedive.

Kako bi se dublje ušlo u ovu temu i saznalo što misle praktičari, tj. knjižničari, autori su vodili radionicu „Uporaba nacionalne knjižnične statistike – što se može učiniti bolje?“ na *IFLA WLIC Satellite Meeting Statistics and Evaluation Section / Sekcije za statistiku i vrednovanje* „Više od brojeva: implementacija novih metoda ocjenjivanja za knjižnice“, kao i okrugli stol tijekom zasjedanja *IFLA WLIC: World Library and Information Congress – International Federation of Library Associations and Institutions / Svjetski knjižnični i informacijski kongres – Međunarodna federacija knjižničnih društava i ustanova 2019 na sesiji* „Ocjenjivanje i vizualizacija podataka za knjižničare – statistika i evaluacija“.

2. Rezultati radionice i okrugloga stola s knjižničarima iz raznih zemalja

Tijekom radionice na *IFLA WLIC Satellite Meeting Statistics and Evaluation Section / Sekcije za statistiku i vrednovanje* sudionici su – nakon

² Düren, Petra / Goldstein, Stephane / Landøy, Ane / Repanivici, Angela / Saarti, Jarmo 2019.

³ Presentation "Experiences using national statistics while doing research in 22 libraries in five countries" (Düren, Petra / Laitinen, Markku / Landøy, Ane / Repanovici, Angela) at the QQML 2019 Conference – The 11th Qualitative and Quantitative Methods in Libraries International Conference ; paper "Experiences using national statistics while doing research in 22 libraries in five countries" (Düren, Petra / Laitinen, Markku / Landøy, Ane / Repanovici, Angela) [još nije objavljeno].

kratkog uvoda u temu – bili podijeljeni u dvije skupine koje su raspravljale o sljedećim pitanjima:

1. Što je dobro u nacionalnoj knjižničnoj statistici? Što nedostaje u nacionalnoj knjižničnoj statistici?
2. Koje biste vrste podataka željeli pronaći u vašoj nacionalnoj statistici i zašto?
3. Zašto (u prikupljanju i dostavljanju statističkih podataka) ne sudjeluju sve knjižnice u jednoj zemlji i što se u svezi s tim može učiniti?

Ovdje su neki rezultati rasprave.

Što je dobro u nacionalnoj knjižničnoj statistici?

Opće je mišljenje da nacionalne statistike postoje i da donose mnogo korisnih podataka. Podatci se mogu rabiti za analizu pojedine knjižnice u usporedbi s drugim knjižnicama kako bi se izradila studija koja bi bila polazišno referentno mjesto.

Posebice kad se ti podatci prikupljaju na jednoobrazan način, usporedivi podaci pokazuju uspješnost u usporedbi s drugim knjižnicama. Tada je moguće pokazati vrijednost pojedine knjižnice, ali i vrijednost knjižnica općenito.

Moguće je dobiti i pregled aktivnosti knjižnica u pojedinoj zemlji.

Što nedostaje u nacionalnoj knjižničnoj statistici?

Ne postoji visoka kvaliteta podataka, a nedostaju i jasne definicije. No ako definicije nisu jednake i ostavljaju prostor za individualnu interpretaciju, tada usporedba podataka nije moguća, a često izostaje i interpretacija rezultata.

Nadalje uvijek je prisutna odgoda (tj. kašnjenje) u dobivanju tekuće statistike, a neki su pojmovi preopćeniti.

Koje biste vrste podataka željeli pronaći u vašoj nacionalnoj statistici i zašto?

Statistika treba biti nešto više od brojeva. Kvalitativni podatci i tradicionalna statistika trebaju biti jedni uz druge, uključujući više kvalitativne analize.

Narativna statistika, pripovijedanje brojevima / kvantitativnim informacijama poželjni su kao i podatci *ROI: Return on Investment* / povratak na ulaganje

Postoji i velika želja za utjecajem podataka i više indikatora koji se odnose na knjižnične usluge uz „klasične“ indikatore (naprimjer posudbe).

Ostali su podatci koje bi knjižnice željele pronaći u nacionalnoj statistici naprimjer omjer virtualnih i tradicionalnih korisnika te više indikatora za e-izvore.

Zašto ne sudjeluju sve knjižnice u jednoj zemlji i što se u svezi s tim može učiniti?

U nekim zemljama dostavljanje knjižničnih podataka za nacionalnu statistiku nije obvezno.

Prikupljanje podataka i sudjelovanje u nacionalnoj statistici treba biti obvezno za sve knjižnice.

Cjelokupno javno financiranje ne ovisi o onima koji ne dostavljaju podatke i stoga trenutačno nema potrebe da i te knjižnice sudjeluju.

Sljedeći aspekt koji komplicira prikupljanje podataka taj je da su neke knjižnice – naprimjer knjižnice u istraživačkim ustanovama i specijalne knjižnice u javnom sektoru – previše heterogena skupina da bi se mogao postići zajednički dogovor o tome koje podatke treba prikupljati.

Ali čak i bez tih zapreka, treba razmotriti još jedan važan aspekt, a to su tehnički problemi koji se ponekad javljaju i otežavaju dodavanje podataka pojedine knjižnice nacionalnoj statistici.

Rezultati rasprave na okruglom stolu na IFLA WLIC: World Library and Information Congress – International Federation of Library Associations and Institutions 2019.

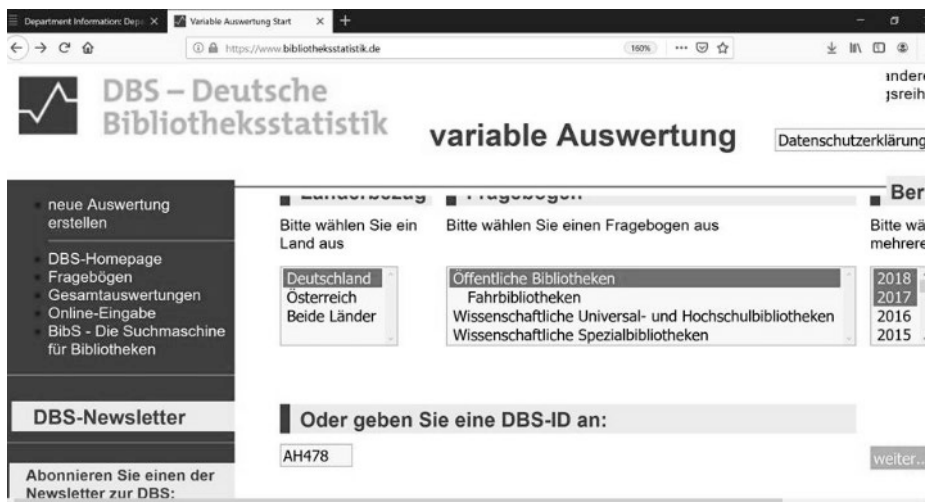
Ova druga skupina knjižnica vidi problem u tome da dostavljanje knjižničnih podataka za nacionalnu statistiku često nije obvezno te da nema jasnih definicija indikatora što otežava interpretaciju. Nadalje kontrola kvalitete podataka koje dostavljaju knjižnice nije dovoljno dobra.

Novi je aspekt taj da u svim zemljama podatci nacionalne statistike nisu svima slobodno dostupni.

Postoje zemlje koje uopće nemaju nacionalnu statistiku. U tim zemljama onaj tko želi pronaći podatke, naprimjer za polazišna referentna mjesta, treba tražiti u različitim izvorima „u cijeloj zemlji“.

3. Primjeri nacionalne knjižnične statistike

Sve u svemu, postoje ili su dobre nacionalne statistike, kao i valjana interpretacija podataka i statistike koje se uspješno rabe, što pokazuju i sljedeći primjeri. Ali još su uvijek prisutni neki prethodno spomenuti problemi.

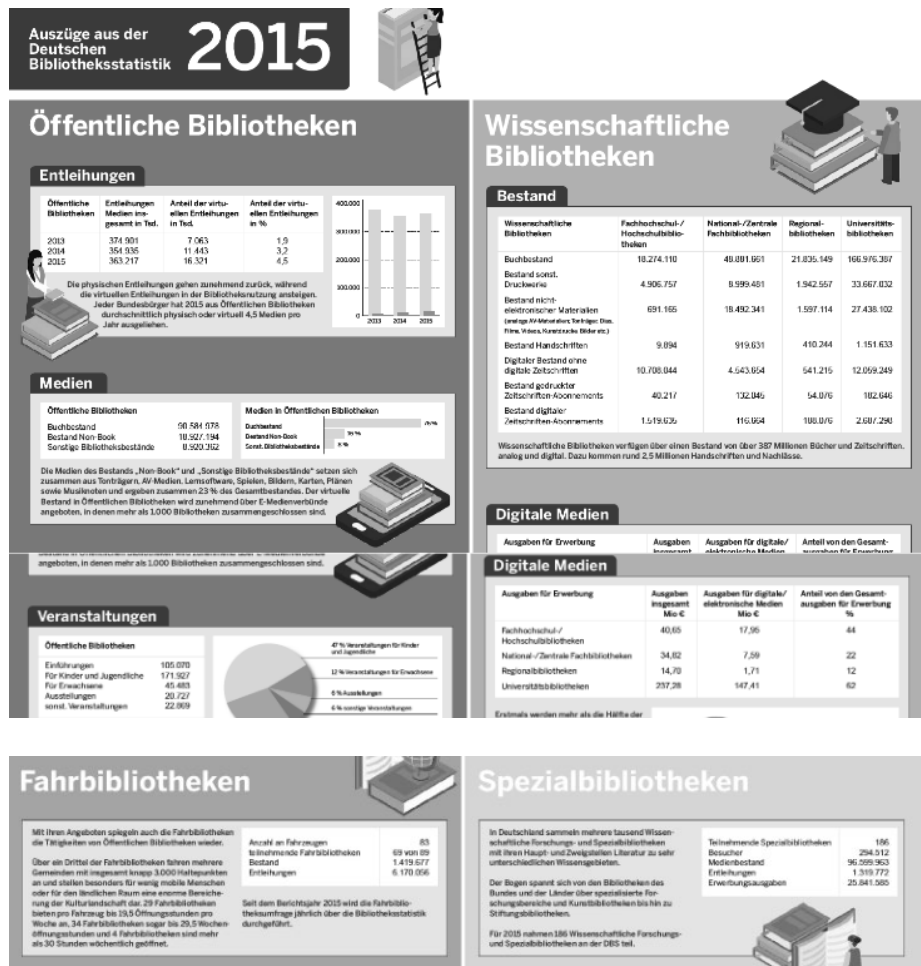
Crtež 1. Statistika Njemačke nacionalne knjižnice
(Izvor: <https://www.bibliotheksstatistik.de>)

Statistika Njemačke nacionalne knjižnice (DBS)⁴ (vidjeti crtež 1) slijedi definicije standarda ISO 2789⁵, ali sudjelovanje nije obvezno, a kontrola je kvalitete nedovoljna. Također treba znati DBS-ID kako bi se izravno pronašli podatci određene knjižnice. Ali za razliku od nekih drugih zemalja, DBS je slobodno dostupna svima.

Postojao je – nažalost ukinut prije nekoliko godina – podatkovni poster (vidjeti crtež 2.) koji je sažimao najvažnije podatke iz DBS-a i nudio dobro provjerene tablice i grafikone koji su već na prvi pogled znatno olakšavali dobivanje podataka o javnim (narodnim), akademskim (visokoškolskim), kao i o specijalnim knjižnicama.

⁴ Deutsche Nationalbibliothek, vidjeti <https://www.dnb.de>; Deutsche Bibliotheksstatistik (DBS), vidjeti www.bibliotheksstatistik.de (op. prev.)

⁵ <https://www.hbz-nrw.de/produkte/bibliotheksstatistik>

Crtež 2. Podatkovni poster za DBS (Izvor: <https://service-wiki.hbz-nrw-de/DBS/Datenposter%2C+BJ+2007+-+2015>)

U Norveškoj naprimjer Nacionalna knjižnica Norveške⁶ prikuplja podatke iz školskih, javnih (narodnih) i akademskih (visokoškolskih) knjižnica. Podatci se zbrajaju prije objavljivanja na mrežnoj stranici Nacionalne knjižnice i na stranici Norveška statistika⁷, ali je moguć pristup „sirovim“ podacima – podacima koji su zaprimljeni od knjižnica u petogodišnjem vremenskom

⁶ Nasjonalbiblioteket, vidjeti www.nb.no (op. prev.)

⁷ Statistisk sentralbyrå - Statistics Norway: službena statistika o norveškom društvu od 1876, vidjeti <https://www.ssb.no> (op. prev.)

razdoblju, zasebno za svaku vrstu knjižnica. Nažalost, ne dostavljaju sve knjižnice kvalitetne podatke.

Na nedostatak usporedivih podataka utječe i činjenica da su norveške javne (narodne) knjižnice male (polovina njih imala je 2018. manje od dva djelatnika). To očigledno utječe na točnost i interese statistike i bit će zanimljivo vidjeti hoće li pomoći široko rasprostranjeno udruživanje javnih (narodnih) knjižnica koje slijedi reorganizaciju samoupravnih općina (gradskih uprava) i regija u Norveškoj. Isto tako, rečeno je da će nacionalna knjižnična statistika za javne (narodne) knjižnice biti premještena iz općinskih statistika u Norvešku statistiku. Dodatno, Nacionalna knjižnica Norveške obećala je implementirati bolji i intuitivniji statistički alat.

Isto tako, naprimjer u Južnoj Africi „dojam je da postoji konsenzus među akademskim (visokoškolskim) knjižnicama [...] da statistiku (statističke podatke) treba prikupljati na nacionalnoj razini i da ih na nacionalnoj razini treba učiniti dostupnima.“⁸ „U Južnoj Africi od samih početaka CHELSA je prepoznala potrebu za općim skupom standarda koji će voditi knjižnice u kvantitativnom i kvalitativnom ocjenjivanju njihovih usluga, kao i potencijalnu korisnost tih standarda.“⁹ Tu fokus nije samo na kvantitativnim nego i na kvalitativnim podacima, što je istaknuto kao želja na prethodno spomenutoj radionici. Godine 2015. „u tijeku je bio rad na razvijanju nacionalne knjižnične baze podataka za sveučilišne knjižnice i njezinoj održivosti za *Committee of Higher Education Libraries of South Africa (CHELSA)* / Odbor za visokoškolske knjižnice Južne Afrike.“¹⁰

I, sljedeći primjer, razvijen je Ruski nacionalni standard koji „[...] stvara uvjete ne samo za povlačenje usporedbi nego i za točnu analizu koju treba rabiti u planiranju, izračunavanju i predviđanju ...“¹¹. Zamisao stručnjaka koji su razvijali standard bila je da se on može rabiti „[...] u svim vrstama knjižnica, neovisno o institucijskoj povezanosti, pravnom položaju (bilo da je knjižnica zaseban pravni entitet ili drugi pravni entitet) ili organizacija koja prikuplja informacije.“¹² „Ujednačeni indikatori jedinice izračuna promovirat će jednoobraznost prikupljenih primarnih statističkih podataka.“¹³ Kao što se može vidjeti, u ovom primjeru standarda nacionalne knjižnične statistike jedan je cilj bila definicija ujednačenih indikatora. Nedostatak jasnih definicija indikatora bio je jedan od aspekata s kojima su sudionici radionice i okrugloga stola izrazili nezadovoljstvo.

⁸ Chiware / Becker 2015, str. 6.

⁹ Chiware / Becker 2015, str. 2.

¹⁰ Chiware / Becker 2015, str. 1.

¹¹ Dzhigo 2015, str. 148.

¹² Dzhigo 2015, str. 142.

¹³ Dzhigo 2015, str. 148.

4. Zaključak

Nacionalne su knjižnične statistike potrebne i poželjne, a svima treba omogućiti slobodan pristup statističkim podacima. Dostava podataka treba biti obvezna za sve knjižnice, a indikatori trebaju biti jasno definirani tako da ih nije potrebno ni moguće pojašnjavati. Uz kvantitativne podatke potrebni su i kvalitativni podatci, kao i analiza podataka i interpretacija indikatora. Kako uvijek postoji odgoda (tj. kašnjenje) u dobivanju tekućih statistika, treba ih objavljivati što je prije moguće.

(Prevela Jelica Leščić)

IZVORI

- Chiware, Elisha; Becker, Deborah (2015). The uptake and usage of a national higher education libraries statistics database in South Africa // *South Africa Journal of Library and Information Science*, vol 81(1), str. 1-7.
- Düren, Petra; Goldstein, Stephane; Landøy, Ane; Repanovici, Angela; Saarti, Jarmo (2019). Effects of the New Public Management (NPM) and austerity in European public and academic libraries // *Journal of Library Administration*, vol. 59(3), str. 342-357.
- Dzhigo, Alexander (2015). Library statistics: the Russian national standard // *Slavic & East European Information Resources*, vol. 16:3, str. 141-148.